

Паздніков Богдан Олегович,
аспірант кафедри публічного управління та державної служби
Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-2155-7910>
e-mail: bohdan9417@i.ua

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ АРХІВІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Ведення бойових дій на території України призвело до виникнення низки питань, які не були врегульовані або врегульовані без розуміння особливостей воєнного стану, зокрема, у сфері збереження документів нотаріального діловодства та архіву державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, приватних нотаріусів.

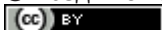
У статті проаналізовано деякі проблемні аспекти, пов'язані із нормативним врегулюванням здійснення заходів у сфері збереження нотаріальних архівів, у тому числі судової практики.

Питання збереження документів, які зберігаються в державних нотаріальних конторах та державних нотаріальних архівах наразі є у своїй більшості врегульованими, чого не можна сказати про збереження документів нотаріального діловодства та архіву, які знаходяться в користуванні та володінні приватних нотаріусів. Саме нотаріус зобов'язаний дбати про збереження документів нотаріального діловодства та архіву, запобігаючи їх пошкодженню чи знищенню, однак в умовах воєнного стану та ведення бойових дій наразі відсутня реальна можливість приватному нотаріусу, не порушивши так чи інакше вимоги законодавства, вивезти свої архіви. У свою чергу такі порушення можуть тягнути за собою серйозну відповідальність, адже чинним законодавством за втрату архіву передбачена санкція у вигляді анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю.

У публікації зроблені пропозиції щодо внесення доповнень до чинного законодавства, основною метою яких є передача нотаріальних документів приватних нотаріусів до нотаріального архіву в упорядкованому вигляді. Пропонується відновити норми, які дозволяли приватним нотаріусам передавати документи на тимчасове зберігання до державного архіву, дозволити зберігання архівів в безпечних місцях, відмінних від робочого місця приватного нотаріуса, що мають належні умови для збереження нотаріальної таємниці, а також забезпечують захист від пошкоджень, навіть в інших регіонах, якщо це необхідно для забезпечення їх збереження.

Разом із питанням створення сховищ, у тому числі підземних, для збереження архівів, які будуть захищені від бойових дій та природних загроз, підіймається питання оцифрування документів нотаріального архіву та створення спеціальної платформи для зберігання цифрових копій документів, яка забезпечить їх належне збереження та можливість відновлення у разі втрати фізичних документів.

© Паздніков Б. О., 2024

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

Ключові слова: воєнний стан, державна нотаріальна контора, приватний нотаріус, державний нотаріальний архів, збереження архіву, документи нотаріального діловодства та архіву, оцифрування.

Як цитувати: Паздніков Б. О. Державна політика у сфері збереження нотаріальних архівів в умовах воєнного стану. *Теорія та практика державного управління*. 2024. Вип. 2 (79). С. 184–198. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2024-2-09>

Постановка проблеми. Нотаріальні архіви мають суттєву цінність, адже вони включають документи, що посвідчують права та юридичні факти, а їх втрата часто призводить до завдання шкоди правам фізичних чи юридичних осіб, а відсутність правової визначеності та сталого регулювання тільки поглиблює наявні проблеми в діяльності нотаріату.

Одна з ключових проблем у сфері збереження нотаріальних архівів в умовах воєнного стану – відсутність комплексного механізму їх захисту, евакуації та зберігання. Чинне законодавство не містить значної ланки дієвих процедур для оперативного переміщення архівів із зон бойових дій, що ставить під загрозу їхню цілісність і доступність, а також значно ускладнює їхнє своєчасне збереження в критичних ситуаціях.

Ще одним серйозним викликом є майже нульовий рівень цифровізації нотаріальних архівів. Відсутність централізованої платформи для зберігання електронних копій документів значно підвищує ризик їхньої втрати у разі знищення фізичних носіїв.

Таким чином, нагальною є потреба у розробленні дієвого правового механізму, який забезпечить оперативне переміщення та захист нотаріальних архівів, створення ефективної системи цифрового збереження документів та впровадження нових стандартів безпечного зберігання нотаріальної документації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням та аналізом державної політики як категорії та явища займається багато як вітчизняних так і закордонних науковців, таких як: В. Д. Бакуменко [6], Ю. В. Ковбасюк [8], Леслі А. Пал [11], В. В. Тертичка [20], В. А. Ребало [20] та інші. Водночас, організація роботи нотаріату в Україні має багато питань, які не вивчались та не опрацьовувались науковцями, що має наслідком досить повільне пристосування нотаріату до сучасних умов та викликів, які зазвичай потребують оперативного реагування та врегулювання.

Метою публікації є проведення аналізу чинного законодавства та виявлення можливих варіантів вирішення питання збереження нотаріальних архівів.

Методологія дослідження ґрунтується на комплексному підході, який поєднує використання теоретичного аналізу, системного підходу, вивчення та оцінки змісту положень та норм чинних нормативно-правових актів з точки зору їх відповідності сучасним вимогам, формулювання рекомендацій з питань вдосконалення нормативно-правової бази у сфері нотаріату, а також аналіз судової практики.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. На думку В.Д. Бакуменка та С.А. Попова державна політика (з англійської – *state policy*) –

це напрям дій або утримання від них, обраний органами державної влади для розв'язування певної проблеми або сукупності взаємопов'язаних проблем. Вона є інструментом для досягнення державою тієї чи іншої мети у конкретній області, використовуючи різні (правові, економічні, адміністративні) методи регулювання, спираючись на наявні у розпорядженні ресурси. Коли проблему чітко визначено, окреслені основні завдання для її розв'язання, а також визначено наявні та необхідні ресурси та засоби, тобто створено конкретний план дій, він набуває статусу політики. Загальний план дій державних органів щодо вирішення суспільних проблем включає такі складові: розроблення політичної стратегії та визначення цілей, оцінювання витрат на альтернативні програми, їх обговорення та консультації, ухвалення рішень, моніторинг виконання та інші заходи [16].

Існує думка, що державна політика – це курс дій (або утримання від дій – бездій), обраний органами влади для розв'язання певної суспільної проблеми або сукупності взаємно пов'язаних проблем [11].

У деяких дослідженнях під державною політикою слід розуміти сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни [14].

На думку В.А. Ребкала та В.В. Тертички державна політика – це відносно стабільна, організована й цілеспрямована діяльність/бездіяльність державних інституцій, здійснювана ними безпосередньо чи опосередковано щодо певної проблеми або сукупності проблем, яка впливає на життя суспільства [20].

Л.А. Пал визначає державну політику як напрям дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної чи сукупності взаємно пов'язаних проблем [11].

Державну політику офіційно проголошують лише певні органи державної влади, зазвичай вищі, тоді як її реалізацією займається вся система державного управління. Зазвичай державна політика у конкретній сфері суспільного життя закріплюється відповідним правовим актом. Відповідно до положень про міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, саме вони відповідають за реалізацію державної політики у відповідній сфері. Найчастіше ці органи займаються підготовкою проектів правових актів, що визначають порядок впровадження відповідної державної політики в країні [16].

Організація роботи нотаріату в Україні відноситься до основних завдань, покладених на Міністерство юстиції України, як центрального органу виконавчої влади. Як і в будь-яка інша сфера діяльності, нотаріат стикається з викликами та проблемами, які потребують невідкладного вирішення.

Під час здійснення нотаріальної діяльності державні та приватні нотаріуси створюють нотаріальні архіви, які є власністю держави.

Абзацом сьомим статті 5 Закону України «Про нотаріат» встановлено, що нотаріус зобов'язаний дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення [16].

У зв'язку з веденням бойових дій на території України питання збереження документів нотаріального діловодства та архіву набуло підвищеної актуальності та в деяких випадках стало справжнім викликом як для нотаріуса, так і для держави.

На день введення воєнного стану в Україні питання зберігання документів галузевих державних архівів було врегульоване Порядком забезпечення евакуації, зберігання та знищення документів в умовах особливого періоду, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 17 жовтня 2019 року № 3194/5, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 24 жовтня 2019 року за № 1132/34103, який водночас не пристосований до реалій воєнного часу в питанні збереження документів нотаріального діловодства та архівів, які знаходяться у володінні та користуванні нотаріусів.

Враховуючи безпекову ситуацію та практичні аспекти здійснення перевезення документів нотаріального діловодства та архівів державних нотаріальних контор, наказом Міністерства юстиції України від 17 жовтня 2024 року затверджено Порядок переміщення документів нотаріального діловодства та архіву державної нотаріальної контори в умовах воєнного стану.

Згідно з цим Порядком, у разі загрози знищення або пошкодження документів нотаріального діловодства та архіву державної нотаріальної контори в умовах воєнного стану, якщо вони розташовані на територіях можливих або активних бойових дій, включених до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або які тимчасово окуповані РФ, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22 грудня 2022 року № 309 та зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 року за № 1668/39004 (далі – Перелік), і для яких не встановлено дату завершення бойових дій чи припинення їхньої можливості, начальник територіального органу Міністерства юстиції України ухвалює рішення про переміщення цих документів у межах областей, що підпадають під юрисдикцію відповідного територіального органу [15].

Цим же Порядком врегульовано процедуру здійснення передачі печаток, штампів та невикористаних спеціальних бланків нотаріальних документів.

Однією з найважливіших та найактуальніших особливостей здійснення переміщення нотаріальних архівів державних нотаріальних контор із території бойових дій стала можливість проведення перевірки наявності та стану документів вже після їх переміщення, адже у разі прийняття рішення про переміщення нотаріальних архівів, зазвичай безпекова ситуація не дозволяє комісії з передачі тривалий час перебувати за місцем розташування державної нотаріальної контори.

В цілому вищезазначений порядок, хоч і з запізненням, але врегулював болючі питання переміщення з територій бойових дій архівів державних нотаріальних контор, відсутність доступу до яких була перепорою для реалізації та визнання багатьох прав фізичних та юридичних осіб.

Водночас, ситуація з переміщенням архівів приватних нотаріусів кардинально протилежна, адже не підлаштоване під сучасні умови.

Чинним законодавством передбачено, що приватний нотаріус має право мати лише одне приміщення для розміщення робочого місця (контори), яке розташовується у межах нотаріального округу, в якому здійснюється нотаріальна діяльність [14].

Це приміщення має відповідати вимогам, визначеним законодавством, та виключно у ньому нотаріус зобов'язаний зберігати документи нотаріального діловодства та архіву.

Однак, ведення бойових дій на території України призводить до вагомого ризику втрати або знищення нотаріальних архівів.

Документи нотаріального діловодства та архів приватного нотаріуса є власністю держави і перебувають у володінні та користуванні приватного нотаріуса у зв'язку із здійсненням ним нотаріальної діяльності, і саме на приватного нотаріуса покладено обов'язок забезпечити зберігання документів нотаріального діловодства та архіву протягом усього строку здійснення ним нотаріальної діяльності [16].

Верховний Суд у постанові від 16 травня 2019 року у справі № 826/4580/15 підкреслив, що втрата або знищення документів нотаріального діловодства та архіву, які пов'язані з учиненням нотаріальних дій і є власністю держави, може завдавати їй шкоди. Окрім того, ці документи мають значну цінність, оскільки містять відомості, що посвідчують права та юридичні факти, тому їх втрата чи знищення може також негативно вплинути на права та інтереси підприємств, установ, організацій і громадян. Нотаріус зобов'язаний вживати всіх можливих заходів для збереження цих документів і дотримуватись належного рівня обачності, щоб унеможливити їх пошкодження або втрату [12].

Поняття «належна обачність» зазвичай застосовується у відносинах держави та бізнесу.

Аналізуючи Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини [7] в контексті нотаріату належна обачність може характеризуватися тим, що вона стосується несприятливих наслідків для прав людини, які нотаріус може створити або сприяє їх створенню своєю діяльністю або які можуть бути безпосередньо пов'язані з його діяльністю.

Процес встановлення фактів негативного впливу, запобігання, пом'якшення наслідків такого впливу на права людини має включати оцінку реальних та потенційних впливів на права людини, урахування результатів оцінювання та вжиття заходів на підставі отриманих висновків, відстеження змін та розповсюдження інформації про наслідки впливу [7].

При цьому, в умовах воєнного стану під час дотримання нотаріусом належного рівня обачності потрібно застосовувати принцип пропорційності: що вищий ризик, то складніші процеси. Так, через те, що ризик грубих порушень прав людини зростає на охоплених конфліктом територіях, належну обачність необхідно відповідно посилити [13].

Враховуючи особливі умови, викликані веденням на території України бойових дій, залишення приватним нотаріусом документів нотаріального діловодства та архіву, які знаходяться в його володінні та користуванні, за місцезнаходженням його робочого місця, яке знаходиться на території бойових дій, може свідчити про недотримання таким нотаріусом належного рівня обачності.

Такі дії або бездіяльність приватного нотаріуса можуть характеризуватися завідомим залишенням нотаріального архіву в небезпеці, що через самовпев-

неність, безвідповідальність або легковажність нотаріуса само по собі передбачає можливість настання його втрати або пошкодження.

Водночас, постає питання, чи дотримуватись приватному нотаріусу вимог законодавства, якими передбачено, що нотаріальний архів нотаріуса зберігається виключно у приміщенні його робочого місця, чи дотримуватись належного рівня обачності та вживати усіх можливих заходів у сфері збереження нотаріального архіву, зокрема, перемістити нотаріальний архів до більш безпечного місця навіть без наявності окремого нормативного врегулювання цього питання.

Для вирішення цих питань пропонуємо звернутися до визначення поняття «надмірний формалізм».

Суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Ян Берназюк розглядає надмірний формалізм як негативне оціночне поняття, яке означає безумовну вимогу дотримуватись процедур, визначених законодавством, у ситуації, за якої негативні наслідки поступаються принципу розумності [1].

Відповідно до статті 3 Цивільного кодексу України принципи справедливості, добросовісності та розумності є однією із фундаментальних засад цивільного права, спрямованою, у тому числі, на утвердження у правовій системі України принципу верховенства права [17].

Через недосконалість законодавства вирішення питання збереження нотаріальних архівів приватних нотаріусів, до моменту його врегулювання на нормативному рівні, потребує відмови від суто позитивістського підходу та впровадження принципу розумності, а також забезпечення належного рівня обачності.

Враховуючи обов'язок нотаріуса дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення, а також те, що нотаріус повинен діяти гідно і утримуватися від використання методів або прийняття поглядів, які можуть негативно вплинути на репутацію професії чи здатність нотаріуса обслуговувати суспільні інтереси, бездіяльність приватного нотаріуса в питанні перевезення нотаріального архіву із території бойових дій може бути визнана порушенням вищезазначених приписів законодавства, що в свою чергу має певні наслідки.

Так, статтею 12 Закону України «Про нотаріат» передбачено, що свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю може бути анульовано Міністерством юстиції України за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Міністерства юстиції України, його територіальних органів, у випадку, зокрема, знищення чи втрати нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів [16].

Окремо слід звернути увагу на постанову Верховного Суду від 16 травня 2019 року у справі № 826/4580/15, в якій наголошено, що Міністерство юстиції України має право в установленому порядку анулювати свідоцтво нотаріуса на право здійснення нотаріальної діяльності як у випадку, коли архів нотаріуса або окремі документи нотаріального діловодства були знищені чи втрачені ним, так і у разі, коли це сталося з вини нотаріуса [12].

Тобто Закон України «Про нотаріат» не ставить у залежність можливість анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю від наявності вини нотаріуса щодо втрати архіву або окремих документів [12].

Слід зазначити, що наразі відсутня судова практика з питань оскарження нотаріусом наказу Міністерства юстиції України чи рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю у зв'язку з втратою архіву в умовах воєнного стану, однак, враховуючи вищезазначене, це тимчасово.

Водночас наявність відповідальності за втрату архіву жодним чином не допомагає вирішити питання із його збереження, що повинно бути основною ціллю, яку потрібно досягти. Особливості правового статусу архіву приватних нотаріусів не дозволяють просто перевезти його в безпечніше місце або передати до державного нотаріального архіву, однак пропонуємо розглянути таку можливість.

В умовах активних чи можливих бойових дій передача документів нотаріального діловодства та архівів приватними нотаріусами вимагає чітко продуманого плану дій.

Законодавство про нотаріат у широкому розумінні охоплює систему нормативних актів, що регулюють як організацію діяльності нотаріату, так і порядок вчинення нотаріальних дій. Воно включає норми різних галузей права, які безпосередньо або опосередковано впливають на функціонування нотаріальної системи [3].

На нашу думку механізм збереження архівів приватних нотаріусів має бути врегульований відповідними нормативно-правовими актами та виглядати приблизно наступним чином.

Основною ціллю має бути передача документів нотаріального діловодства та архіву приватних нотаріусів в упорядкованому стані до нотаріального архіву. Для цього першим питанням, яке необхідно вирішити, є обмеженість випадків, коли така передача можлива. Наразі передача може здійснюватись виключно у разі припинення приватної нотаріальної діяльності, однак, доцільно врахувати та повернутись до норм, які вже не є чинними, але працювали досить довгий період. Інструкція про порядок передачі нотаріальних документів на тимчасове зберігання до державного нотаріального архіву, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 09 липня 2002 року № 63/5, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 09 липня 2002 року за № 569/6857, надавала приватним нотаріусам право передачі нотаріальних документів на зберігання до державних нотаріальних архівів. Таке право має бути передбачене і сьогодні.

Для досягнення основної цілі необхідно дозволити переміщення документів нотаріального діловодства та архіву із територій можливих та активних бойових дій. При цьому недоцільно встановлювати одні кроки регулювання для території можливих бойових дій та інші для території активних бойових дій, адже внесення змін до Переліку зазвичай відбувається із значним запізненням. Територія, де фактично ведуться активні бойові дії, може тижнями перебувати у статусі території можливих бойових дій, а реальна безпекова ситуація не дозволить здійснити евакуацію документів. На нашу думку саме таке рішення дозволить приватним нотаріусам дотримуватись належного рівня обачності та зберегти нотаріальні архіви.

Одночасно з вищезазначеним необхідно дозволити зберігання документів нотаріального діловодства та архіву поза робочим місцем приватного нотаріуса. Це дозволить за наявності загрози втрати чи пошкодження документів перемістити їх в безпечніше місце. Важливим є те, щоб приміщення, де будуть зберігатися документи, щонайменше не сталою причиною його пошкодження чи втрати, тобто, воно повинно бути сухим та затемненим, а також забезпечувати збереження нотаріальної таємниці. В ідеальному варіанті таке приміщення повинно відповідати вимогам, визначеним для зберігання документів Національного архівного фонду та пройти відповідну сертифікацію.

Також слід передбачити можливість переміщення нотаріальних документів за принципом екстериторіальності, адже безпекова ситуація за адресою розташування робочого місця приватного нотаріуса та місцезнаходження обласного державного нотаріального архіву в деяких регіонах нічим не відрізняється. Немає сенсу перевозити документи в межах території можливих бойових дій або активних бойових дій.

Приміщення для збереження архіву, відмінне від адреси робочого місця нотаріуса, зможе слугувати ще однієї цілі – упорядкуванню нотаріальних документів. Здійснюючи аналіз напрацьованої практики з переміщення документів державних нотаріальних контор було виділено одне із найголовніших правил переміщення архівів з території, де ведуться бойові дії: спочатку вивозимо, а потім належним чином упорядковуємо. В роботі з архівами приватних нотаріусів його теж необхідно дотримуватись.

Враховуючи встановлений чинним законодавством обов'язок нотаріуса зберігати свій архів, а також персональну відповідальність за його втрату, вважаємо, що рішення про переміщення архіву з території бойових дій має приймати виключно приватний нотаріус керуючись своїм внутрішнім переконанням. Однак, з метою запобігання безконтрольного переміщення архівів, доцільно передбачити обов'язок приватного нотаріуса невідкладно повідомляти відповідний територіальний орган Міністерства юстиції України про здійснення такого переміщення.

Окремо слід визначити строк зберігання документів нотаріального діловодства та архіву поза робочим місцем приватного нотаріуса, який на нашу думку потрібно встановити на період дії воєнного стану та протягом одного року з моменту його припинення або скасування. Додатковий рік надасть можливість нотаріусам, які перемістили свої архіви, повернути їх до свого робочого місця або вжити заходи із припинення нотаріальної діяльності та передати їх до державного нотаріального архіву.

Існують різні бачення типів приміщень, де можуть зберігатися нотаріальні архіви. Звичайно, таке місце для зберігання документів має забезпечити максимальний рівень захисту, важливо перемістити архіви в більш безпечні регіони та приміщення з належними умовами зберігання. Хоча наразі відповідно до чинного законодавства з метою належного збереження нотаріальних архівів робоче місце приватного нотаріуса не може розміщуватись у підвальному приміщенні, враховуючи реалії, необхідно розглянути можливість використання

спеціальних бункерів, сховищ та підвальних приміщень для збереження документів нотаріального діловодства та архіву в період воєнного стану.

Також потрібно опрацювати можливість зберігання документів не тільки кожному нотаріусу окремо, а, враховуючи обмежену кількість доступних приміщень, і декільком нотаріусам разом. Створення великих сховищ для зберігання архівів надасть можливість більшій кількості нотаріусів врятувати свої архіви. Як тимчасовий спосіб збереження архіву можна організувати мобільні архіви, що можуть бути переміщені в більш безпечні зони. Це можуть бути спеціально обладнані транспортні засоби або пересувні офіси, однак цей варіант наразі здається найменш реальним в реалізації.

Водночас пріоритетним напрямком вважаємо будівництво спеціальних сховищ для архівів, яке включатиме влаштування укриттів або бункерів для збереження фізичних архівів в умовах війни, які будуть захищені від вибухів, пожеж, вологи та інших загроз. Це можуть бути спеціальні приміщення, у тому числі та в першу чергу підземні, які є більш стійкими до бойових дій, з підвищеними вимогами до зберігання документів (контроль температури, вологості, захист від пилу тощо).

Окремим питанням є оцифрування нотаріальних архівів. Створення спеціальної платформи для зберігання документів у цифровому вигляді надасть можливість завантажувати відскановані копії своїх архівів на цю платформу, що дозволить уникнути необхідності фізичної передачі документів та частково, а за наявності відповідного нормативного врегулювання, можливо повністю прибере негативні наслідки їх знищення. У цьому випадку важливо гарантувати безпеку даних шляхом шифрування та використання цифрових підписів для підтвердження автентичності та захисту від змін. Створення системи централізованого зберігання електронних нотаріальних документів, де нотаріуси можуть зберігати свої записи, може стати надійним рішенням у разі загрози втрати фізичних документів.

У питанні скорочення використання паперових носіїв у нотаріальній діяльності корисним буде досвід Франції, де було створено інструмент для ідентифікації та підпису документів, аналогічний електронному цифровому підпису. Нотаріальні документи підписуються безпосередньо на комп'ютері, в електронному вигляді, засвідчуються цифровим підписом нотаріуса та зберігаються тільки в електронному форматі, при цьому цей електронний примірник документа є і його оригіналом. На сьогодні більшість нотаріальних документів у Франції існують у цифровому вигляді. А от у Грузії запроваджено електронний реєстр нотаріальних дій, до якого вносяться всі нотаріальні акти. Крім того, з 2010 року грузинські нотаріуси можуть посвідчувати довіреності та засвідчувати підписи на заявах через відеозв'язок [4], що іноді обговорюється і в нотаріальній спільноті України.

Нотаріат в Японії також активно впроваджує сучасні технології, а нотаріальна практика поступово взагалі відмовляється від використання паперових носіїв. Нотаріальні дії в електронному вигляді здійснюються через центр електронного нотаріату, який знаходиться у власності Японської Національної Асо-

ціації Нотаріусів. Заява на вчинення електронної нотаріальної дії подається через сайт Міністерства юстиції, який у свою чергу перенаправляє користувача до центру електронного нотаріату [2].

З огляду на прагнення України до євроінтеграції, у нотаріальній сфері впроваджуються реформи, спрямовані на гармонізацію законодавства та стандартів із європейськими вимогами. Основна мета цих змін – підвищення ефективності діяльності нотаріусів, забезпечення прозорості та відповідності міжнародним стандартам, а також впровадження сучасних технологій для спрощення доступу до нотаріальних послуг. Запровадження системи електронної реєстрації та цифрової обробки документів сприятиме підвищенню ефективності роботи нотаріусів і гарантуванню безпеки електронних даних [18].

У разі створення такої системи обов'язковим в її роботі буде використання програмного забезпечення для автоматичного створення резервних копій документів на віддалених серверах або в хмарних сховищах. Це дозволить зменшити людський фактор і забезпечити регулярне збереження даних. Збереження даних у кількох місцях, зокрема, на сервері нотаріуса, в хмарі та на зовнішніх носіях, що дозволяє забезпечити відновлення архіву навіть у разі втрати одного з джерел.

Доцільним було б створення державної агенції або установи, яка спеціалізуватиметься на оцифруванні та збереженні архівів нотаріусів, і яка за необхідності буде самостійно забезпечувати їх перевезення в безпечні місця або зберігання в захищених сховищах.

Цікавим залишається питання, що буде ефективніше, збудувати підземний бункер для зберігання архівів, чи розробити та забезпечити роботу електронного нотаріального архіву. Будемо займатись його вивченням іншим разом, але вищезазначені ініціативи могли б розроблятися та фінансуватися у тому числі шляхом налагодження міжнародного партнерства. Водночас, не можна забувати і про Нотаріальну палату України, яка в межах наявних повноважень може сприяти як законодавчим ініціативам, так і фізичному переміщенню нотаріальних архівів.

Діяльність нотаріуса є надзвичайно складною, вона вимагає глибоких знань матеріального та процесуального законодавства, самостійності у прийнятті рішень, виконання організаційних функцій під час вчинення нотаріальних дій, а також правової відповідальності за свої дії [10]. Пропозиції, наведені в публікації, будуть сприяти утвердженню поваги до професії нотаріуса, впевненості громадян у дотриманні їх прав, забезпеченні принципів доступності та законності в діяльності нотаріату в Україні.

В питанні збереженні архівів доцільно не ігнорувати та не применшувати роль Нотаріальної палати України, як професійної організації, яка об'єднує всіх нотаріусів України, членство в якій є обов'язковим для усіх нотаріусів, та яка здійснює професійне самоврядування у сфері нотаріату, метою діяльності якої є, зокрема, об'єднання на професійній основі зусиль нотаріусів для виконання покладених на них Законом України «Про нотаріат» обов'язків [19].

Корисним для розвитку та покращення ефективності діяльності будь-якої організації буде проведення порівняння організації аналогічних установ в інших країнах. Наприклад, в Іспанії діє розгалужена система професійних організацій

нотаріусів. На національному рівні її представляє Національна рада іспанського нотаріату, до складу якої входять президенти регіональних палат. На регіональному рівні функціонують регіональні нотаріальні палати та асамблеї, на місцевому рівні діють делегати асамблеї, наділені спеціальними повноваженнями. Професійне самоврядування нотаріусів в Італії складається з Національної ради нотаріату на національному рівні, окружних нотаріальних рад на окружному рівні, а також міжокружних комітетів, які функціонують на добровільних засадах. У Нідерландах професійна організація нотаріусів на всіх рівнях підпорядковується Королівській колегії нотаріату. Членство в цій організації є добровільним, на відміну від України чи Іспанії, проте більшість нотаріусів усе ж приєднуються до неї [9].

На нашу думку участь активна участь представників професійного самоврядування нотаріусів як на місцевому так і державному рівні в діяльності у сфері збереження документів нотаріального діловодства та архіву є беззаперечно необхідною.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В питанні збереження нотаріальних архівів приватних нотаріусів в умовах воєнного стану наявна певна колізійність та правова невизначеність. З метою збереження балансу між приватними та публічними інтересами це питання потребує якнайшвидшої уваги регулятора та нотаріальної спільноти, адже саме нотаріуси несуть відповідальність за збереження архіву.

Виходом із ситуації може стати внесення змін та доповнень до законодавства, якими приватним нотаріусам в умовах воєнного стану буде надане право на здійснення переміщення документів нотаріального архіву з території бойових дій, наприклад, із залученням Нотаріальної палати України.

Викладені в статті пропозиції покликані сприяти врегулюванню організації та забезпечення передачі нотаріальних документів приватних нотаріусів до архіву в упорядкованому вигляді, важливими аспектів чого має стати надання дозволу приватним нотаріусам на прийняття рішення про переміщення документів з територій активних та можливих бойових дій без поділу на ці категорії, що допоможе уникнути затримок у евакуації архівів, дозвіл зберігати архіви безпечних місцях, що відповідають вимогам збереження нотаріальної таємниці та захищають документи від пошкоджень з урахуванням екстериторіального принципу.

Доцільно побудувати спеціалізовані підземні приміщення для збереження архівів, які будуть захищені від бойових дій, вжити заходи щодо впровадження оцифрування документів та створення спеціальної платформи для зберігання їх у цифровому форматі разом із множинністю резервних копій на віддалених серверах або у хмарних сховищах, що дозволить уникнути негативних наслідків від втрати фізичних архівів. У зв'язку з чим існуватиме потреба у створенні окремої державної установи для зберігання нотаріальних архівів, такої собі спеціалізованої державної агенції для оцифрування, зберігання архівів нотаріусів і організації їх переміщення у безпечні місця.

Подальші дослідження можуть зосередитися на вивченні міжнародного досвіду організації зберігання архівів, у тому числі застосуванні цифрових засобів обробки та збереження інформації, а також визначити механізми, які сприятимуть їх успішній адаптації та використанню в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Берназюк Я.О. Формалізм та надмірний формалізм: особливості адміністративного судочинства: програма підготовки для підтримання кваліфікації суддів окружних адміністративних судів, 2023. URL: <https://constitutionalist.com.ua/formalizm-tanadmirnyj-formalizm-osoblyvosti-administratyvnoho-sudochynstva/>
2. Василів С.С., Сорочкіна О.В. Світові системи нотаріату: порівняльний аналіз. *Юридичні науки*, Т. 7, № 1, 2020, с. 138, URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21501/23.pdf>. DOI <https://doi.org/10.23939/law2020.25.134>
3. Денисяк Н.М. Нормативно-правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018, №6. С. 94. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2018/23.pdf
4. Денисяк Н.М. Реформування інституту нотаріату в сучасних умовах євроінтеграції, *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. С. 549-550. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/278581/273249>. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.95>.
5. Державна політика: аналіз та механізми впровадження: конспект лекцій / В. П. Садковий та ін.: НУЦЗУ, 2019. 65 с. URL: <http://nnvc.nuczu.edu.ua/images/topmenu/kafedry/kafedra-publichnoho-administruvannia-u-sferi-tsyvilnoho-zakhystu/Lekcii/lk14.pdf>
6. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. колегія : Ковбасюк Ю.В., Бакуменко В.Д. та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 4. 648 с. С. 122-123.
7. Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини: Реалізація Рамкової програми Організації Об'єднаних Націй «Захист, повага і засоби захисту». Харків: Право, 2018. С. 30-31. URL: <https://legalforum.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/kerivni-principi-oon.pdf>
8. Ковбасюк Ю.В. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. К. : НАДУ, 2014. 448 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/DERZHAVNA-POLITIKA.pdf>
9. Мирза С. С., Середницька І. А. Адаптація зарубіжного досвіду розвитку органів нотаріального самоврядування до системи нотаріату в Україні *Південноукраїнський правничий часопис*. с. 85-86, 2021, URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2021/4/14.pdf>. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.4.14>.
10. Невзорова І.В. Сучасні стандарти діяльності нотаріуса в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 61, т. 1, с. 33. (Серія «Право»). URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/8-2.pdf>
11. Пал Л.А. Аналіз державної політики / Л.А. Пал; пер. з англ. І.Дзюби. К.: Основи, 1999. 422 с. URL: <http://kyiv-heritage.com/sites/default/files/%D0%9F%D0%90%D0%9B%20-%20%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%201999%20424%D1%81.pdf>.
12. Постанова Верховного Суду від 16 травня 2019 року, судова справа № 826/4580/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81759717>
13. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (2022). Поглиблена процедура належної обачності щодо прав людини для бізнесу за несприятливих обставин, спричинених конфліктом; Посібник. Нью-Йорк, Сполучені Штати Америки. 2022. 62 с. С. 9. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-09/B%2BHR_hHRDD_revised_ENG-UKR-2-web.pdf
14. Про затвердження Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності. Наказ

Міністерства юстиції України від 23.03.2011 № 888/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-11#Text>.

15. Про затвердження Порядку переміщення документів нотаріального діловодства та архіву державної нотаріальної контори в умовах воєнного стану. Наказ Міністерства юстиції України від 17.10.2024 № 2994/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1574-24#Text>

16. Про нотаріат. Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. Дата оновлення 10.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#n126>

17. Сакара Н.Ю. Принцип добросовісності та зловживання процесуальними правами. 2022. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_present/Prezent_Princ_dobroso.pdf

18. Сірко В.С. Сучасні тенденції розвитку нотаріату в Україні: вплив законодавчих змін та перспективи подальшого розвитку. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2023. с. 213-214. (Серія «Юридичні науки»). URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/2_2023/36.pdf. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/36>.

19. Статут Нотаріальної палати України. URL: http://npu.in.ua/uploads/files/global/documents/statut_npu_vid_230916.pdf

20. Тертичка В.В., Ребкало В.А. Державна політика: аналіз та впровадження в Україні / УАДУ, 2002. 80 с. URL: https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FRebkalo_Valerii%2FDerzhavna_polityka_analiz_ta_vprovadzhennia_v_Ukraini.pdf

Стаття надійшла до редакції 15.11.2024

Стаття рекомендована до друку 17.12.2024

Bohdan Pazdnikov, graduate student of the Department of Public Administration and Government Service Educational and Scientific Institute «Institute of Public Administration», V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-2155-7910> e-mail bohdan9417@i.ua

STATE POLICY IN THE FIELD OF PRESERVATION OF NOTARIAL ARCHIVES UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Abstract. The conduct of hostilities on the territory of Ukraine has led to the emergence of a number of issues that have not been resolved or have been resolved without understanding the specifics of martial law, in particular, regarding the preservation of notarial records and archives of state notary offices, state notary archives, and private notaries.

The article analyzes some problematic aspects related to the regulatory regulation of the implementation of measures to preserve notarial archives, including judicial practice.

The issue of preserving documents stored in state notary offices and state notary archives is currently mostly regulated, which cannot be said about the preservation of notarial records and archives that are in the use and possession of private notaries. It is the notary who is obliged to take care of the preservation of notarial records and archives, preventing their damage or destruction, however, in conditions of martial law and hostilities, there is currently no real opportunity for a private notary to take out his archives without violating the requirements of the law in one way or another. In turn, such violations can entail serious

liability, because the current legislation provides for a sanction in the form of cancellation of the certificate of the right to engage in notarial activities for the loss of the archive.

The publication makes proposals for amendments to the current legislation, the main purpose of which is the transfer of notarial documents of private notaries to the notarial archive in an orderly manner. It is proposed to restore the norms that allowed private notaries to transfer documents for temporary storage to the state archive, to allow the storage of archives in safe places other than the private notary's workplace, which have appropriate conditions for preserving notarial secrecy, and also provide protection against damage, even in other regions, if necessary to ensure their preservation.

Along with the issue of creating storage facilities, including underground ones, to store archives that will be protected from hostilities and natural threats, the issue of digitizing notary archive documents and creating a special platform for storing digital copies of documents is being raised, which will ensure their proper preservation and the possibility of recovery in the event of loss of physical documents.

Keywords: *martial law, state notary office, private notary, state notary archive, archive preservation, notary office and archive documents, digitization.*

In cites: Pazdnikov, B. O. (2024). State policy in the field of preservation of notarial archives under the conditions of marital state. *Theory and Practice of Public Administration*, 2 (79), 184–198. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2024-2-09> [in Ukrainian].

REFERENCES:

1. Bernazyuk, Ya. O. (2023). Formalism and excessive formalism: Features of administrative judicial proceedings. Training program for maintaining the qualifications of judges of district administrative courts. URL: <https://constitutionalist.com.ua/formalizm-tanadmirnyj-formalizm-osoblyvosti-administratyvnoho-sudochynstva/> [in Ukrainian].

2. Vasylyv, S. S., & Sorochkina, O. V. (2020). World systems of notariat: Comparative analysis. *Legal Sciences*, 7(1), 138. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2020.25.134>. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21501/23.pdf> [in Ukrainian].

3. Denisyak, N. M. (2018). Normative-legal regulation of notarial activities in Ukraine. *Legal Scientific Electronic Journal*, 6, 94. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2018/23.pdf [in Ukrainian].

4. Denisyak, N. M. (2023). Reforming the notariat institution in the current conditions of European integration. *Analytical-Comparative Jurisprudence*, 549–550. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.95>. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/278581/> [in Ukrainian].

5. Sadkovi, V. P., et al. (2019). State Policy: Analysis and Mechanisms of Implementation. *National University of Civil Protection of Ukraine*. URL: <http://nnvc.nuczu.edu.ua/images/top-menu/kafedry/kafedra-publichnoho-administruvannia-u-sferi-tsyvilnoho-zakhystu/Lekcii/lk14.pdf> [in Ukrainian].

6. Kovbasyuk, Y. V., & Bakumenko, V. D. (2011). Encyclopedia of Public Administration (Vol. 4). Kyiv: National Academy of Public Administration [in Ukrainian].

7. United Nations. (2018). Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementation of the United Nations Framework Programme “Protection, Respect, and Remedy.” Kharkiv: Pravo. URL: <https://legalforum.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/kerivni-principi-oon.pdf> [in Ukrainian].

8. Kovbasyuk, Y. V. (2014). State Policy: Textbook. Kyiv: NADU. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/DERZHAVNA-POLITIKA.pdf> [in Ukrainian].
9. Mirza, S. S., & Serednytska, I. A. (2021). Adaptation of foreign experience in the development of notarial self-government bodies to the notariat system in Ukraine. *Southern Ukrainian Legal Journal*, 85–86. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.4.14>. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2021/4/14.pdf> [in Ukrainian].
10. Nevzorova, I. V. (2020). Modern standards of notarial activities in Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 61(1), 33. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/8-2.pdf> [in Ukrainian].
11. Pal, L. A. (1999). Analysis of State Policy (translated by I. Dziuba). Kyiv: Osnovy. URL: <http://kyiv-heritage.com/sites/default/files/%D0%9F%D0%90%D0%9B%20-%20%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%201999%20424%D1%81.pdf> [in Ukrainian].
12. Supreme Court of Ukraine. (2019). Resolution of the Supreme Court of May 16, 2019, Judicial Case No. 826/4580/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81759717> [in Ukrainian].
13. United Nations Development Programme (2022). Enhanced Due Diligence Procedure on Human Rights for Business in Adverse Circumstances Caused by Conflict; Guidebook. New York: UNDP. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-09/B%2BHR_hHRDD_revised_ENG-UKR-2-web.pdf [in Ukrainian].
14. Ministry of Justice of Ukraine. (2011). Order on the Approval of the Requirements for the Workplace (Office) of a Private Notary and Control over the Organization of Notarial Activities. Order No. 888/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-11#Text> [in Ukrainian].
15. Ministry of Justice of Ukraine. (2024). Order on the Approval of the Procedure for the Movement of Notarial Office and Archive Documents of the State Notary Office in Conditions of Martial Law. Order No. 2994/5. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1574-24#Text> [in Ukrainian].
16. Verkhovna Rada of Ukraine. (1993). On Notariat. Law No. 3425-XII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#n126> [in Ukrainian].
17. Sakara, N. Yu. (2022). The Principle of Good Faith and Abuse of Procedural Rights. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/Prezent_Princ_dobroso.pdf [in Ukrainian].
18. Syrko, V. S. (2023). Modern Trends in the Development of Notariat in Ukraine: The Impact of Legislative Changes and Prospects for Further Development. *Scientific Notes of TNU named after V.I. Vernadskyi*, 213–214. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/36>. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/2_2023/36.pdf [in Ukrainian].
19. Notary Chamber of Ukraine. (2016). Statute of the Notary Chamber of Ukraine. URL: http://npu.in.ua/uploads/files/global/documents/statut_npu_vid_230916.pdf [in Ukrainian].
20. Tertychka, V. V., & Rebkalo, V. A. (2002). State Policy: Analysis and Implementation in Ukraine. UADU. URL: https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FRebkalo_Valerii%2FDerzhavna_polityka_analiz_ta_vprovadzhenia_v_Ukraini.pdf [in Ukrainian].

The article was received by the editors 15.11.2024

The article is recommended for printing 17.12.2024